

SOLVA

INTERGEMEENTELIJK SAMENWERKINGSVERBAND
VOOR RUIMTELIJKE ORDENING EN SOCIO-ECONOMISCHE EXPANSIE

WORTEGEM-PETEGEM DIEPESTRAAT

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK

April 2012

De Maeyer W., Van Cauwenbergh S. en Cherretté B.

ARCHEOLOGIE – RAPPORT 29

Colofon

Project:

Archeologisch vooronderzoek
Proefsleuvenonderzoek
Wortegem-Petegem Diepestraat (12-WOR-DS)
2012/153

Bouwheer:

SOLVA
Intergemeentelijk samenwerkingsverband
voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie
Joseph Cardijnstraat 60
9420 Erpe-Mere

Opdrachtgever:

Gemeente Wortegem-Petegem
Waregemseweg 35
9790 Wortegem-Petegem

Uitvoerder:

SOLVA
Intergemeentelijk samenwerkingsverband
voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie
Joseph Cardijnstraat 60
9420 Erpe-Mere

Wouter De Maeyer (projectarcheoloog - vergunninghouder)
Stijn Van Cauwenbergh (projectarcheoloog)
Bart Cherretté (coördinatie)
Wim Vanrolleghem (technisch assistent)

Wetenschappelijke ondersteuning:

Bart Cherretté

Termijn:

16 april 2012 – 27 april 2012

Wettelijk Depot:

D/2013/12.857/2

SOLVA

Afbeelding voorblad: Zicht op één van de proefsleuven.

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	4
1. Dankwoord	6
2. Inleiding	7
3. Beschrijving van de vindplaats	8
3.1. Vindplaatsgegevens	8
3.2. Topografische, landschappelijke, bodemkundige situering	9
3.2.1. Algemeen	9
3.2.2. Bespreking van enkele profielen	11
3.2.2.1. Profiel 1	11
3.2.2.2. Profiel 2	11
3.2.2.3. Profiel 3	12
4. Archeologische en historische situering	13
4.1 Historische situering	13
4.1.1. Inleiding	13
4.1.2. Historische en cartografische omkadering	13
4.2. Archeologische situering	14
5. Onderzoeksopdracht	17
5.1. Vraagstelling	17
5.2. Randvoorwaarden	17
6. Werkwijze en opgravingsstrategie	18
6.1. Methodologie terrein	18
6.2. Methodologie verwerking	19
6.3. Motivatie van de selectie van materiaal en staalname	20
7. Beschrijving van het archeologisch onderzoek	21
7.1. Inleiding	21
7.2. IJzertijd/Romeins	22
7.3. Middeleeuwen	25
7.3.1. Merovingische periode	25
7.3.2. Karolingische periode	26
7.3.3. Volle middeleeuwen	27
7.3.4. Late middeleeuwen	29
7.3.5. Een ander, significant, niet gedateerd spoor	36
7.4. Postmiddeleeuwen	36
7.5. Nieuwste Tijden	37
8. Synthese	38
9. aanbevelingen voor vervolgonderzoek en geplande vervolgonderzoeken	39
10. Plan van aanpak	41
11. Samenvatting	42
12. Bibliografie	43
13. Bijlagen	44
12.1. Handleiding bij het raadplegen van de bijlagen	44

12.2. Lijsten.....	45
12.3. Grondplan	46

1. DANKWOORD

Vooreerst willen we onze collega's bedanken: in het bijzonder Pieter Kindermans voor de opmetingen en Wim Vanrolleghem voor het werk op het terrein en voor het wassen van de vondsten.

Verder gaat onze dank ook uit naar Jari Mikkelsen (RAAKVLAK en GATE) op wiens expertise we beroep mochten doen.

2. INLEIDING

De aanleiding van het project is de geplande realisatie van sportterreinen en bijhorende infrastructuur op het terrein. De desbetreffende terreinen zijn omsloten door de Diepestraat in het noordoosten en bewoning in het zuidwesten. Het projectgebied is ca. 5,2 ha groot en is gelegen op een noordwestelijke helling nabij de Rotbeek. Een evaluatie van de archeologische waarde van deze zone nabij het centrum van Wortegem drong zich dus op.

Onroerend Erfgoed adviseerde voor dit terrein een archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven. Verspreid over de verschillende percelen en met een onderlinge afstand van maximaal 15 meter, laten proefsleuven aangevuld met kijkvensters, toe een eerste inschatting te maken van de archeologische waarde van de te ontwikkelen terreinen.

Dit rapport vormt de neerslag van het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in april 2012. Hoofdstuk 3 en 4 is een bespreking van respectievelijk de geografisch/bodemkundige en de archeologisch/historische context van de onderzochte terreinen. Hierbij komen ook de reeds gekende archeologische relictten in de onmiddellijke omgeving aan bod (hoofdstuk 4). Hoofdstuk 5 bespreekt de onderzoeksopdracht en in hoofdstuk 6 volgt een beschrijving van de gehanteerde methodologie. Hoofdstuk 7 is de neerslag van de resultaten van het onderzoek. Hoofdstuk 8 en 9 omvatten respectievelijk een synthese en een bespreking van de aanbevelingen omtrent het vervolgonderzoek. Na de samenvatting in hoofdstuk 10 zijn de bibliografie en de bijlagen te vinden.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Vindplaatsgegevens

1. Administratieve gegevens	
Opdrachtgever:	SOLVA Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie Joseph Cardijnstraat 60 9420 Erpe-Mere
Uitvoerder:	SOLVA Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie Joseph Cardijnstraat 60 9420 Erpe-Mere
Vergunninghouder:	Wouter De Maeyer
Beheer en plaats opgravingsarchief:	SOLVA Industrielaan 18 9320 Erembodegem
Beheer en plaats vondsten en stalen:	SOLVA Industrielaan 18 9320 Erembodegem
Projectcode:	12-WOR-DS (2012/153)
Vindplaatsnaam:	Wortegem-Petegem Diepestraat
Locatie:	Wortegem, Diepestraat
Lambertcoördinaat 1:	X 89456,5 ; Y 172046,5
Lambertcoördinaat 2:	X 89205,6 ; Y 171957
Lambertcoördinaat 3:	X 89092 ; Y 171947,5
Lambertcoördinaat 4:	X 89219,5 ; Y 172234,5
Kadaster:	Wortegem-Petegem, Afd. 1, Sectie A, percelen 789, 788, 814a,814b, 815a, 815b, 816, 817, 818, 819, 820, 821f en 807b
Termijn:	16 april 2012 – 27 april 2012

2. Onderzoekopdracht	
Verwijzing naar de bijzondere voorwaarden:	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Wortegem-Petegem Diepestraat- Waregemseweg, 'Sportterreinen'
Omschrijving archeologische verwachtingen:	Zie 4.2
Wetenschappelijke vraagstelling:	Zie 5.1
Oorzaak voor de ingreep in de bodem:	Aanleg sportterreinen en bijhorende infrastructuur
Eventuele randvoorwaarden:	Zie 5.2

3. Raadpleging van specialisten	
Omschrijving van de inbreng als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname:	/
Omschrijving van de inbreng als zij betrokken worden bij de conservatie:	/
Omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door externe personen:	Bodemkundige advisering door Jari Mikkelsen

3.2. Topografische, landschappelijke, bodemkundige situering

3.2.1. Algemeen

Wortegem is een deelgemeente van Wortegem-Petegem en is gelegen in het zuidwesten van de provincie Oost-Vlaanderen. Het plangebied bevindt zich op de grens tussen twee districten in de ecoregio van de westelijke interfluvia, meer bepaald tussen het zandig Leie-Schelde interfluvium en het lemig Leie-Schelde interfluvium. Beide districten hebben een sterk golvend tot heuvelachtig reliëf en verschillen van elkaar op basis van de bodemtextuur. Het zandig interfluvium is gekenmerkt door een zandige tot lemige zandbodem en het lemig interfluvium heeft een bodem bestaande uit lemig zand of (lichte) zandleem. De districtsgrens is gekoppeld aan de 45m hoogtelijn, waardoor het onderzochte gebied eerder in het lemig Leie-Schelde interfluvium lijkt te liggen¹.

Figuur 1: Projectie van de aangetroffen sporen op de kadasterkaart.

De bodem (Fig. 2) in het onderzocht gebied bestaat uit bodemseries Lc/da, een matig droge/natte zandleembodem met textuur B horizont, en EDxz, een zwak tot matig gleyige kleibodem met onbepaald profiel². Volgens de quartairgeologische kaart van België bestaan de afzettingen hier uit zandig tot lemig materiaal en hebben ze een maximale dikte van 1m²⁰³.

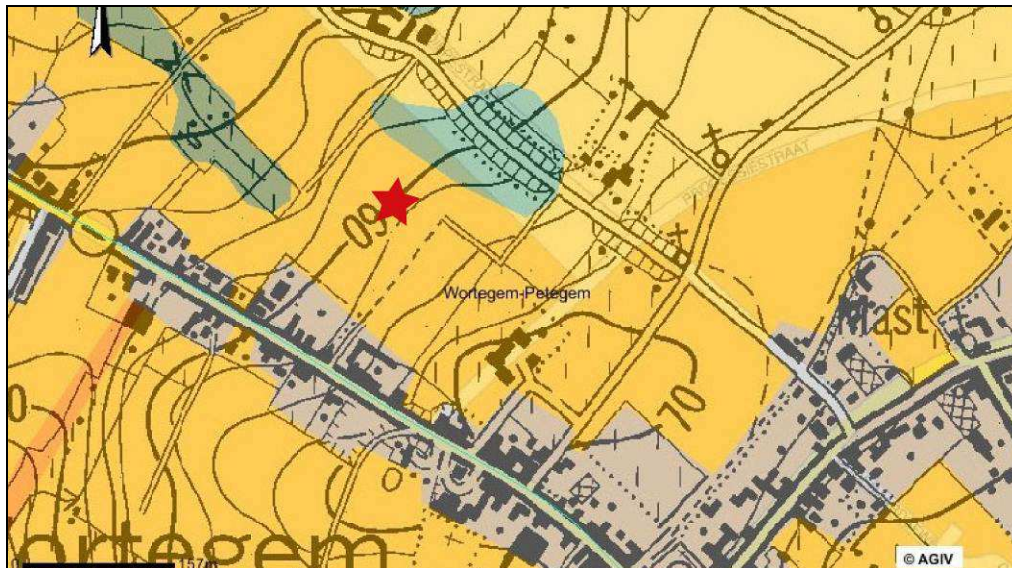
¹ 'Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten.', Sevenant M., Menschaert J., Couvreur M., Ronse A., Antrop M., Geypens M., Hermy M. & De Blust G., 2002, pp. 127-140

² www.agiv.be

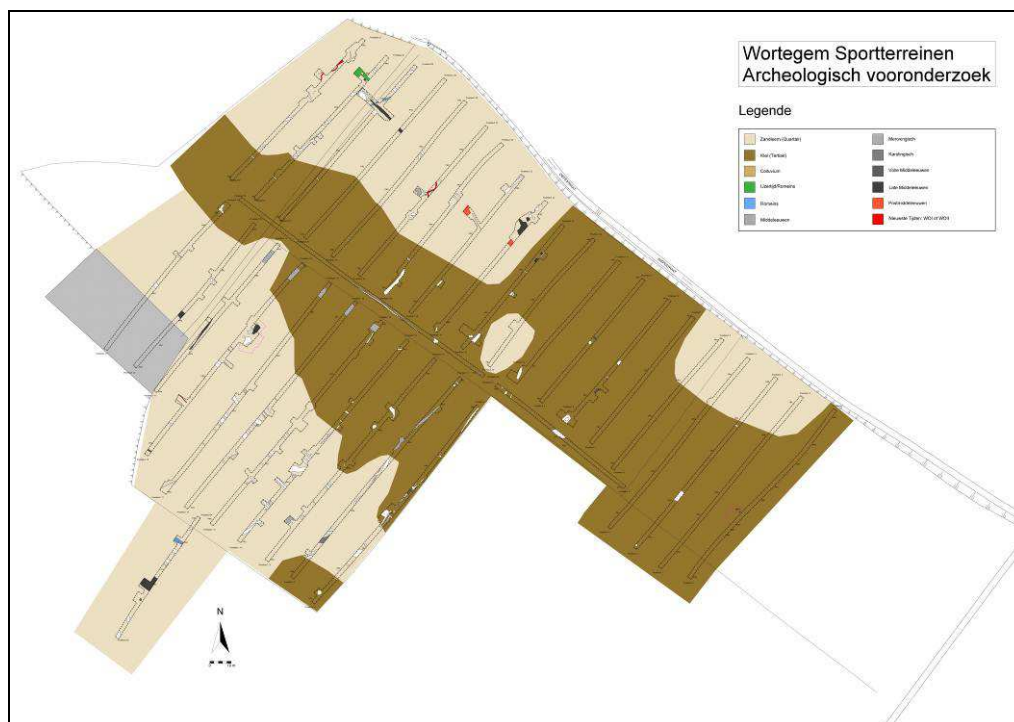
³ Quartairgeologische kaart van België, Kaartblad 29 Kortrijk

Op grote delen van het terrein zijn ook tertiaire lagen (Fig. 3) aangesneden die zich ofwel vlak onder de ploeglaag bevonden of op een diepte van maximaal 1m32 onder het maaiveld. Deze behoren tot de Formatie van Tielt (Onder Eoceen), die gekenmerkt is door glimmer- en glauconiethoudend kleig zand tot zandhoudende klei, afgewisseld met kleilagen en zeer veel zandsteenbanken⁴.

Het plangebied bevindt zich ten noordwesten van de dorpskern van Wortegem. Tot voor kort waren de terreinen in gebruik als weide- en akkerland. Een klein deel aan de westzijde van de zone blijkt in de 20ste eeuw verstoord te zijn voor kleinschalige ontginning van leem/klei.

Figuur 2: Bodemkaart van het onderzoeksgebied (bron: AGIV)

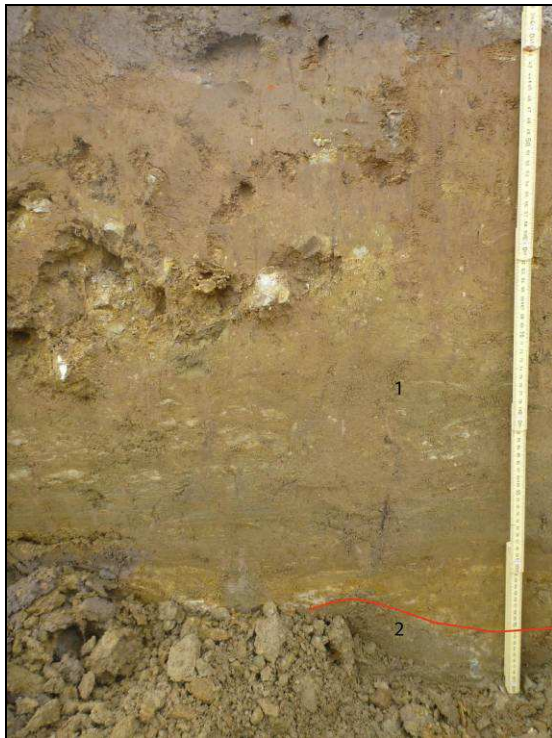

Figuur 3: Grondplan van de opgraving met aanduiding van zones met zandleem en de tertiaire lagen.

⁴ Geologische kaart van België, Kaartblad 29 Kortrijk

3.2.2. Bespreking van enkele profielen (Jari Mikkelsen)

3.2.2.1. Profiel 1

Afbeelding 1: Profiel 1

Dit profiel (Afb. 1) bevindt zich op de hoger gelegen delen van het terrein, in proefsleuf 6. Er is veel meer van de bodemopbouw bewaard gebleven dan op de profielen op de helling van het terrein, die duidelijk meer aan erosie onderhevig zijn geweest. Direct onder de ploeglaag is een pakket van tertiaire lagen te zien. In de lagen zijn stenen en stratificatiebandjes zichtbaar. De stenen liggen in situ, en vertonen duidelijke sporen van *capping*. Het zijn sedimentatie-stenen. Ze zijn op dezelfde manier gevormd als bijvoorbeeld silex. De stenen die vroeger aan het oppervlak hebben gelegen bevinden zich nu in de ploeglaag (silex-rolkeien). De stenen zijn te klein om als bouw materiaal te worden aangewend. De lenzen te zien op het profiel worden stratificatiebandjes genoemd en het zijn mariene afzettingen (laag 1). Deze zijn als gevolg van bioturbatie niet meer te zien in de hoger gelegen lagen op het profiel. Onderaan is glauconiethoudende klei zichtbaar (laag 2).

Afbeelding 2: Profiel 2

3.2.2.2. Profiel 2

Pروفiel 2 (Afb. 2) is gelegen op het hoogstgelegen deel van het terrein, aan de noordzijde van kijkvenster 1. Opvallend is een dik homogeen bruin pakket, bovenop de tertiaire moederbodem (laag 1). In deze laag zitten spikkels baksteen en houtskool vervat. Het gaat waarschijnlijk om een oude landbouwgrond of B-horizont.

Afbeelding 3: Profiel 3

3.2.2.3. Profiel 3

Dit profiel (Afb. 3) ligt in proefsleuf 1 dicht tegen de Diepestraat (holle weg!), op het hoogstgelegen deel van het terrein. Het is sterk gelijkaardig aan profiel 2, maar het bruine pakket is hier nog dikker. In het bruine pakket zijn twee lagen te onderscheiden. Bovenaan en onder de huidige ploeglaag bevindt zich een pakket colluvium (laag 1), gevormd door de accumulatie van afspoelende (ploeg)aarde van hogerop. Vermoedelijk werd het perceel vroeger afgebakend door een haag en werd afspoelende aarde hierdoor tegengehouden waardoor een pakket colluvium tot stand kwam. Het colluvium bestaat uit aarde zoals laag 2, maar is iets donkerder. Dat er een haag of iets dergelijk moet gestaan hebben op de perceelsgrens blijkt nog altijd door een duidelijke knik (Afb. 4) in het huidige landschap op deze plaats.

Afbeelding 4: Knik in het landschap tussen twee percelen.

4. ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE SITUERING

4.1 Historische situering

4.1.1. Inleiding

De informatie over de geschiedenis van Wortegem reikt tot op heden slechts tot de 10de eeuw. Het dorp ligt langs een oude verbindingsweg tussen Oudenaarde en Kortrijk en bevindt zich op een helling in een door beken ingesneden landschap. Het heuvelachtige terrein en de natte beekdepressies zouden een argument kunnen zijn voor een latere ingebruikname als landbouwgebied en de ontwikkeling van nederzettingen.⁵ De kans dat dit eerder te maken heeft met de stand van het onderzoek is echter zeer reëel.

Het toponiem Wortegem, teruggaand op het 12de eeuwse *Wrattinim* of *Wartbenghem*, heeft een Germaanse oorsprong en lijkt afkomstig te zijn van *Waratinga-beim* of woning van de lieden van Warato. In de historische bronnen komt Wortegem voor het eerst voor in 964, wanneer de kerk vermoedelijk door Arnulf I, graaf van Vlaanderen aan de Sint-Pieters abdij van Gent is geschonken. In de 10de en 11de eeuw behoort Wortegem niet tot een specifieke heerlijkheid, maar valt het wel binnen de machtssfeer van het nabij gelegen Petegem. Op grotere schaal maakt het in deze periode deel uit van het graafschap Doornik-Kortrijk. Nog in de 11de, mogelijk pas in de 12de eeuw is Wortegem opgenomen in de kasselrij Oudenaarde, maar ook dan blijft het nog overschaduwd door Petegem. De heren van Petegem behoren op dat moment tot de belangrijkste edellieden van Vlaanderen. In 1268 is Petegem gekocht door Gwijde van Dampierre.⁶

Tot de 15de eeuw heeft Wortegem voornamelijk een sterk agrarisch karakter, maar in de late middeleeuwen en vooral in de 18de eeuw verschuift de nadruk naar het spinnen en weven van lijnwaad of linnen.⁷

In relatie tot de archeologische resultaten is ook de vermelding van Duitse en Britse aanwezigheid in deze streek tijdens WO II onontbeerlijk. Op iets meer dan 1 km ten oosten van het plangebied bevond zich tussen 1940 en 1944 een Duitse radarpost, genaamd "Goldhammer". De militaire post bevatte oorspronkelijk drie radars, barakken, luchtafweergeschut en een opslagplaats voor munitie. Tot op heden zijn nog een aantal van deze structuren bewaard. Het gaat om de sokkels van twee Würzburg-Riese radars en een bakstenen gebouw dat vermoedelijk dienst deed als stroomverdelingskabine.⁸

Daarnaast maakte Wortegem deel uit van het strijdtoneel tijdens de 18-daagse veldtocht in 1940. Tijdens het oprukken van de Duitsers op woensdag 22 mei 1940 moesten de Britten zich terugtrekken. Om het oprukkende leger trachten tegen te houden, hadden zij zowel artillerie als loopgraven en schutterskuilen in deze regio. Achter de weg tussen Oudenaarde-Wortegem en de heuvelrug bevond zich eveneens een Engelse linie⁹. Het is voorlopig niet te achterhalen of dit overeenstemt met de onderzochte terreinen.

4.1.2. Historische en cartografische omkadering

⁵ Verschoore 1979, pp. 10-11

⁶ Verschoore 1979, pp. 10-15

⁷ Verschoore 1979, pp. 18

⁸ <http://www.bunkergordel.be/14.026%20Duitse%20Radarpost%20Wortegem%20Petegem.htm>

⁹ <http://www.bunkergordel.be/3-7-achttiendaagse%20veldtocht.htm>

Op de kaart van Ferraris (Fig. 4) zijn rondom de site verschillende hoeves te zien. Twee structuren vallen hierbij op. Ten noordwesten van het plangebied bevindt zich een site met walgracht, die tot op heden nog in gebruik is. Op de zuidoostelijke grens van de onderzochte regio valt de aanwezigheid van een hoeve met windmolen op. Ook op de Poppkaart is deze constructie te zien, maar daar valt ze duidelijk buiten het geprospecteerde gebied.

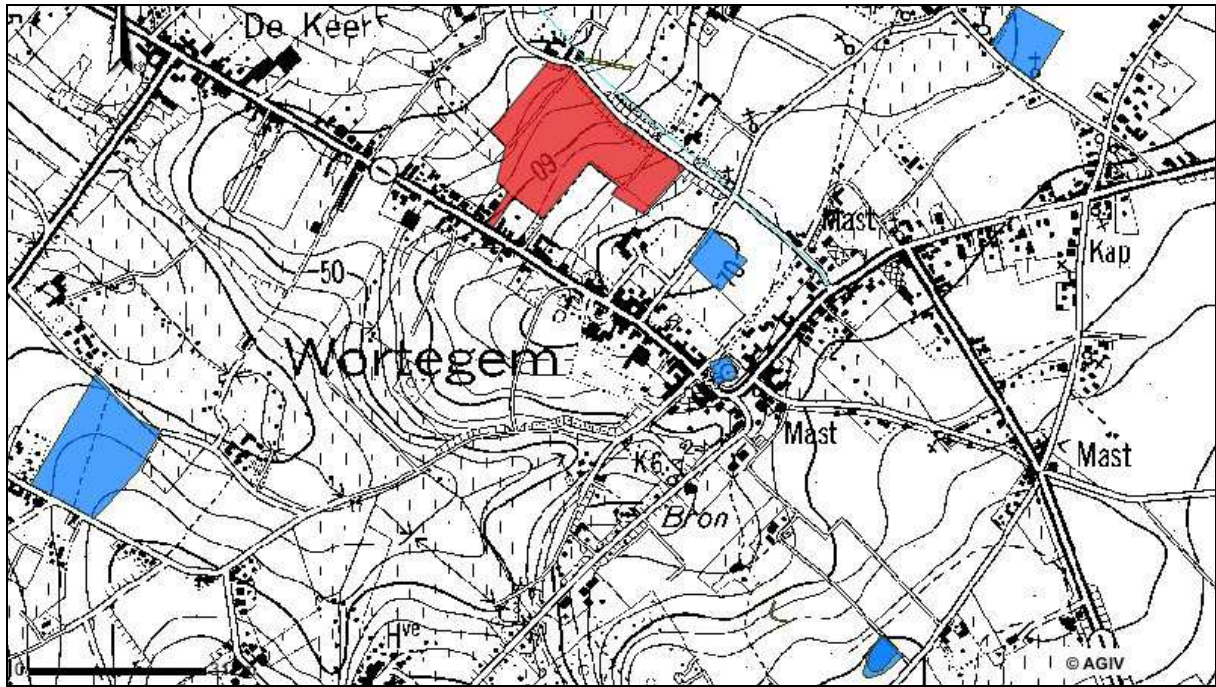
Figuur 4: Kaart van Ferraris (1777) (Bron: www.kbr.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (Fig. 5) en de Poppkaart (Fig. 6) zijn een aantal perceelsgrenzen te zien die enerzijds terug te vinden zijn in de archeologische situatie op het terrein en anderzijds nog overeenstemmen met de huidige perceelsindeling.

4.2. Archeologische situering

De omgeving van Wortegem is op archeologisch vlak nog vrij onbekend. In de nabije omgeving hebben nog geen prospecties of opgravingen plaatsgevonden. Wel zijn er een aantal luchtfotografische waarnemingen gedaan binnen een straal van 500m rond het plangebied. Het betreft de volgende inventarisnummers in de CAI (Fig. 7): 206533, 206535, 206542 en 206538¹⁰. De terreinen bevinden zich bovendien op minder dan 400m van de dorpskern.

¹⁰ cai.erfgoed.net/

Figuur 7: Uittreksel uit de CAI met aanduiding van de site (rood) en locaties met archeologische waarden (blauw). (Bron: cai.erfgoed.net)

5. ONDERZOEKSOPDRACHT

5.1. Vraagstelling

De aanleiding van het project is de geplande realisatie van sportterreinen en bijhorende infrastructuur op het terrein. Gelet op de omvang van het projectgebied (ca. 5,2 ha) en de locatie op een noordwestelijke helling bij de Rotbeek, bestaat de kans dat er op het terrein sporen van menselijke activiteiten aanwezig zijn. Doel van het vooronderzoek is de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen te achterhalen, hoe de bewaringstoestand is, welke functie ze hadden en uit welke periode ze dateren. Dit zal leiden tot een eerste inschatting van het archeologisch potentieel voor een eventueel vervolgonderzoek en de geografische afbakening ervan.

5.2. Randvoorwaarden

De bijzondere voorwaarden bevinden zich in bijlage.

6. WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE

6.1. Methodologie terrein

Om een zicht te krijgen op de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen zijn binnen het onderzoeksgebied in totaal 34 proefsleuven aangelegd met een onderlinge tussenaafstand van 15 meter (as op as) en een breedte van 2 m. Een graafmachine legde de sleuven machinaal aan en dit onder begeleiding van twee archeologen. De sleuven zijn aangelegd volgens de oriëntatie van de percelen en in functie van het reliëf. Twee sleuven volgen de helling en staan dus haaks op de andere met als doel het reliëf te documenteren. De proefsleuven op de zuidelijke percelen liggen geschrinkt ten opzichte van die op de noordelijke percelen. Om inzicht te verwerven in de functie van sommige sporen en hun ruimtelijke en chronologische samenhang zijn de sleuven soms lokaal uitgebreid. Na afloop zijn bovendien nog twee kijkvensters aangelegd.

Afbeelding 5: topografisch inmeten van de proefsleuven.

De sleuven zijn afgegraven tot op de moederbodem¹¹ (zandleem) of tot op het tertiair waar geen zandleem was afgezet of waar deze was geërodeerd. De sporen zijn manueel opgeschaafd, gefotografeerd, beschreven en topografisch ingemeten (Afb. 5). Een aantal sporen zijn gecoupeerd met als doel de aard en datering ervan te kunnen bepalen. De coupes zijn eveneens gefotografeerd, ingetekend en beschreven. Alle vondsten kregen een identificatienummer. Op regelmatige afstanden en indien er geen archeologische sporen aanwezig zijn, zijn profielputten aangelegd om een beter beeld te krijgen van de bodemopbouw. Elk profiel is gefotografeerd, ingetekend en per laag beschreven. Van alle sleuven en profielen is de precieze locatie topografisch ingemeten. Alle sleuven zijn geprospecteerd met een metaaldetector.

¹¹ Ook waar een textuur B horizont of colluvium aanwezig was is steeds afgegraven tot op de moederbodem (C-horizont) omdat de sporen pas vanaf dat niveau zichtbaar waren.

Bij de verwerking zijn alle spoorbeschrijvingen, plannen, foto's, vondstbeschrijvingen en –behandelingen ingevoerd in de archeologiedatabank van SOLVA.¹²

6.2. Methodologie verwerking

Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De dienst archeologie van SOLVA heeft namelijk in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. Deze databank is geen star gegeven, maar een 'ongoing' project, te meer nu ook de stap is gezet naar een volledig digitale registratie op het terrein.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor (cf. supra). Dit omvat elk spoor, elk onderdeel van een spoor alsook elke actie die in het verleden haar sporen in de ondergrond naliet. Deze kleinste eenheid valt uiteen in zeven types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche, op papier en, letterlijk getranscribeerd, in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'dezelfde als' een ander spoor. Hierbij spelen de spoortypes VFI en HFI een belangrijke rol omdat ze ons toelaten elke actie in het verleden te registreren (cfr. Harrismatrix).

Op een tweede niveau in de databank staan de contexten. Contexten groeperen één of meerdere sporen. Elke context krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze context behoort. Het is evenwel zo dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context. Verstoringen en wat wij 'negatieve sporen' noemen, sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de context waartoe ze behoren. Vanuit dit contextniveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die context en waaraan de vondsten, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de contexten onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere contexten. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste contextnummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (contextniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van de

¹² De archeologiedatabank van SOLVA omvat alle informatie die op terrein ingezameld wordt (spoorfiches, plannen, foto's,...) alsook de vondsten. Op basis van deze basisinformatie worden tevens contexten en structuren gecreëerd, alsook diverse bijlagen (rapporten, rapport natuurwetenschappelijk onderzoek...). De databank beheert zodoende alle opgravingsdata ingezameld op projecten die door SOLVA worden uitgevoerd. Ze is te allen tijde te consulteren op de bureaus van SOLVA.

eerste context (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (contextniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke context tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeerd onder een structuur telkens de tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de contexten die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende contexten die ertoe behoren. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Het zijn de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die verder in de tekst de leidraad vormen.

Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie en datering voorziet. Beide gebeuren zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende inventarisnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, context- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te gebruiken, dit laatste onder meer door middel van grafieken. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': BVS, rapport, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan,...

6.3. Motivatie van de selectie van materiaal en staalname

Tijdens het onderzoek zijn alle aangetroffen vondsten geregistreerd en gerecupereerd. Aangezien het een vooronderzoek betreft, waarbij snel duidelijk was dat verder vlakdekkend onderzoek noodzakelijk zou zijn, zijn uit de aanwezige sporen nog geen stalen genomen. Dit zal gebeuren tijdens het vervolgonderzoek. Wel zijn er sporadisch een aantal stalen genomen van de glauconiethoudende kleipakketten, dit met het oog op een eventuele analyse.

7. BESCHRIJVING VAN HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

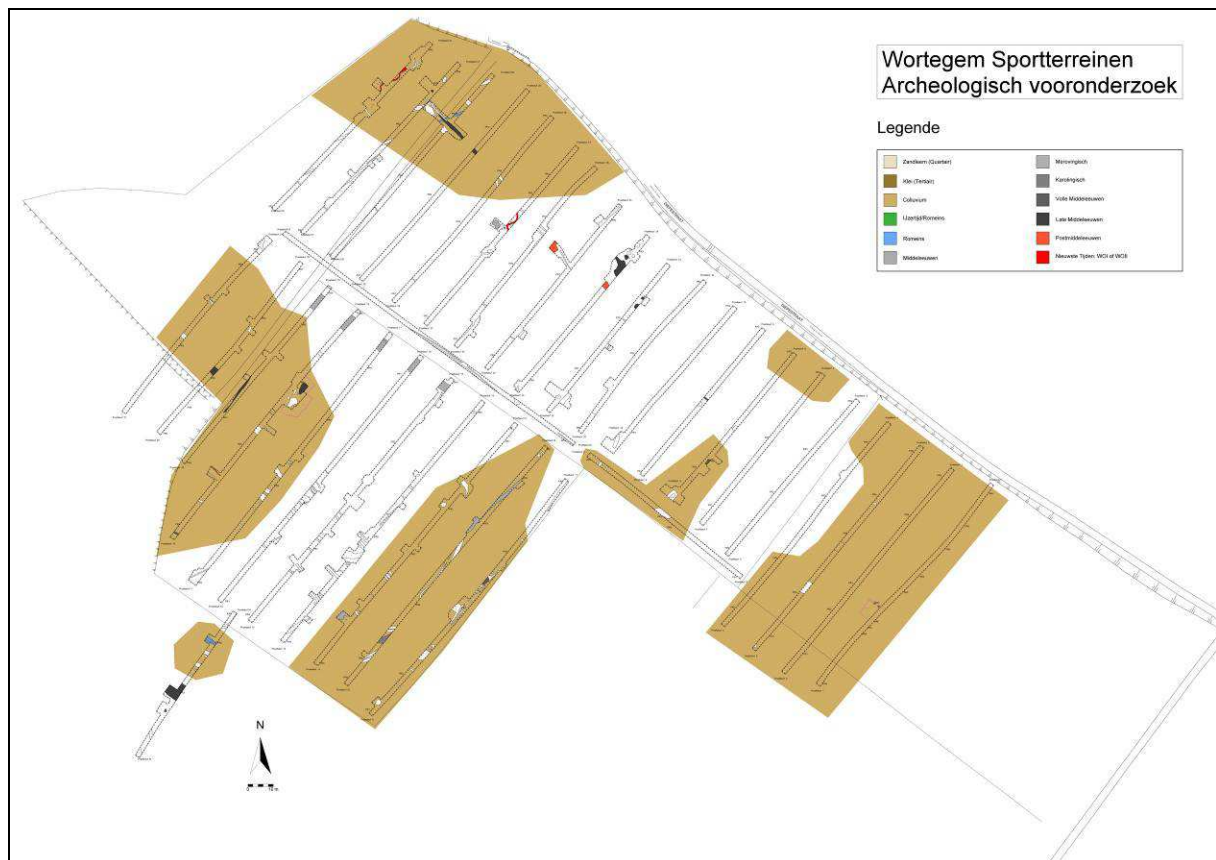
7.1. Inleiding

Verspreid over bijna het ganze onderzoeksterrein kwamen sporen uit diverse periodes aan het licht. Ze zijn op sommige plaatsen afgedekt door een pakket colluvium (Fig. 8, Afb. 6)) dat varieert in dikte van 10 tot maximaal 70 cm. Met uitzondering van het colluvium op de top van het terrein, dat recenter van oorsprong lijkt (cfr. infra), is het waarschijnlijk tot stand gekomen in de volle of late middeleeuwen. Enkele vondsten uit het colluvium (PS11-A- -3-3) lijken deze datering te bevestigen. Het gaat om twee randfragmenten, van een pan (Fig. 9: 3) en van een kogelpot (Fig. 9: 2), die te dateren zijn tussen 1100 en 1250 AD.

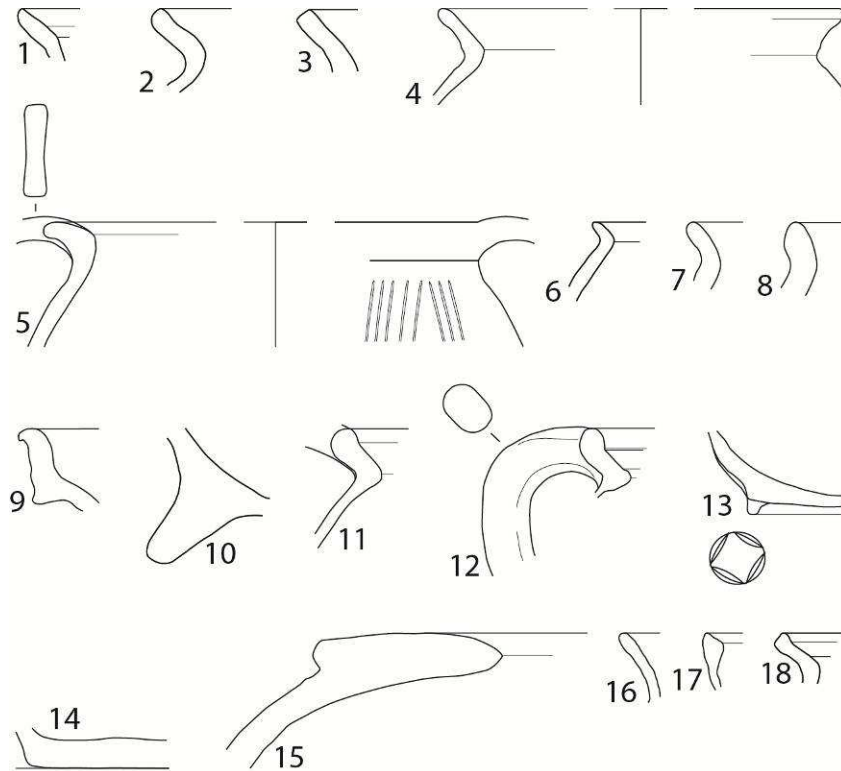
De verdere bespreking van de sporen is opgedeeld volgens de periode waarin ze te plaatsen zijn. Een groot aantal sporen leverde geen vondsten op en komen enkel aan bod als ze in relatie staan tot sporen die wel te dateren zijn of als ze om een bepaalde reden significant zijn.

Afbeelding 6: Zicht op colluvium in proefsleuf 11.

Figuur 8: Grondplan van de opgraving met aanduiding van de zones met colluvium.

Figuur 9: Aardewerk (Schaal 1/3). 1: (PS8-A-PR2-3) Grijs lokaal gedraaid, 2-3: (PS11-A-PR3-3) Grijs lokaal gedraaid, 4-5: (PS12-A-10) Karolingisch grijs gedraaid, 6: (PS13-A-11) Lokaal grijs, 7-8: (PS14-A-PR1-2) Merovingisch chamotte handgevormd, 9: (PS24-A-3) Rood lokaal gedraaid, 10: (PS30-A-2) Grijs lokaal gedraaid, 11-12: (PS31-A-8) Grijs lokaal gedraaid, 13: (PS31-A-8) Rood lokaal gedraaid, 14: (PS31-A-9) Grofwandig geëffend onversierd, 15: (PS34-A-3a) handgevormd oxiderend gebakken (dolium), 16: (PS34-A-8) Karolingisch grijs gedraaid, 17: (PS34-A-8) Grijs lokaal gedraaid, 18: (PS34-A-10) Grijs lokaal gedraaid

7.2. IJzertijd/Romeins

Slechts één spoor bevatte 22 fragmenten handgemaakt aardewerk in de ijzertijdtraditie, waaronder een bodemfragment van een pot met vlakke onderkant (Fig. 9: 14). Het gaat om PS31-A-9. Het is te dateren in de ijzertijd of de Romeinse periode. Het spoor is moeilijk af te lijnen. Mogelijk gaat het om een greppel of een grotere structuur met onduidelijke aflijning.

Twee parallelle greppels (PS32-A-2, PS31-A-4 en PS30-A-30 enerzijds en PS32-A-3, PS31-A-5 en PS30-A-4 anderzijds) (Afb. 7, 8 en Fig. 10) zijn te interpreteren als een weg uit de Romeinse periode. Deze weg is over minstens 83 meter te volgen en heeft een breedte tussen de grachten van iets meer dan 7 meter. De weg situeert zich in de noordelijke hoek van het terrein en volgt een tracé van het oostnoordoosten naar het westzuidwesten. Een coupe op gracht PS30-A-3 leverde een komvormig profiel op (Afb.9).

Afbeelding 7: Greppel PS30-A-3.

Afbeelding 8: Greppel PS30-A-4.

Het aardewerk uit de coupe bestaat uit 2 scherven gedraaid oxiderend gebakken aardewerk en 1 scherf Noord-Franse kruikwaar.¹³ Op basis van deze vondsten is voorzichtig een datering van deze weg tussen de tweede helft van de eerste eeuw en de 3de eeuw AD voorop te stellen. In het hedendaagse landschap zijn mogelijk nog enkele relictten van deze weg te herkennen (Fig. 12).

Afbeelding 9: Coupe AB PS30-A-3

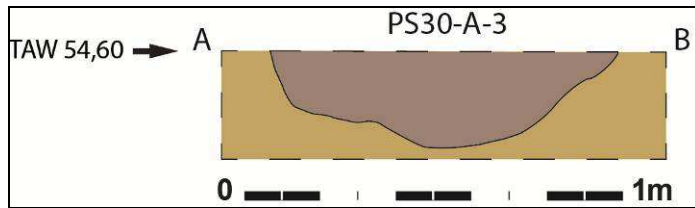
Afbeelding 10: Coupe AB PS34-A-3a+b

Ook in de zuidwestelijke hoek van het terrein is één van de sporen met zekerheid toe te wijzen aan de Romeinse periode. Het gaat om een greppel (PS34-A-3a+b) (Afb. 10, Fig. 11)) met een zuidoost-noordwest verloop en een diepte van ca. 60 cm. De wanden van deze greppel zijn redelijk steil. Uit één van de lagen komt de rand van een dolium (Fig. 9: 15) dat te dateren is tussen de 1ste eeuw en de eerste helft van de tweede eeuw na Christus.¹⁴

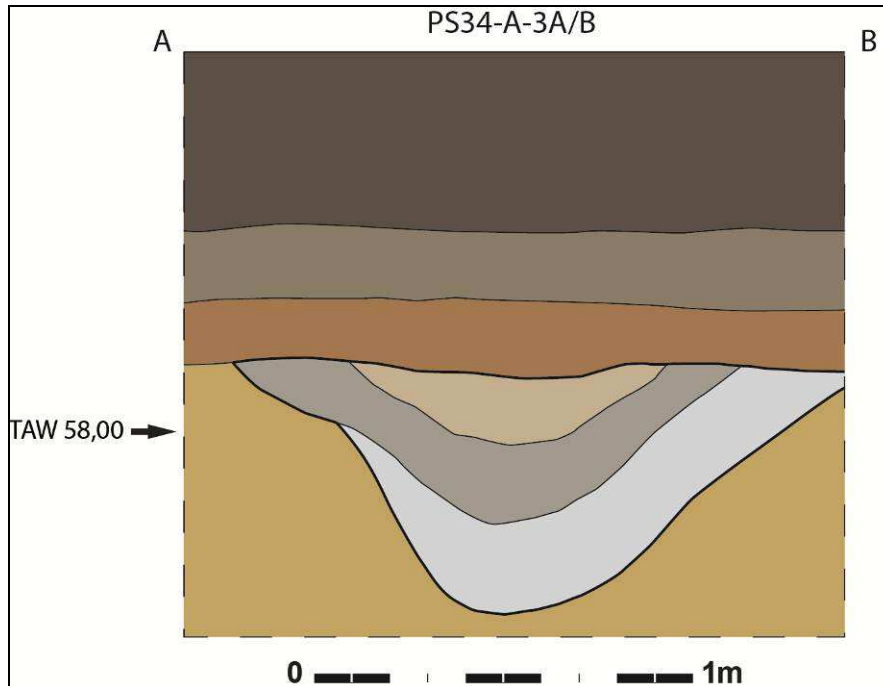
Mogelijk zijn er bij de tot nu toe niet gedateerde sporen ook sporen die toe te wijzen zijn aan de Romeinse periode.

¹³ Met dank aan onze collega's Ruben Pede en Arne Verbrugge voor de determinatie van het Romeinse aardewerk.

¹⁴ Vermeulen 1992, p. 95.

Figuur 10: Coupe AB op PS30-A-3

Figuur 11: Coupe AB op PS34-A-3a+b

Figuur 12: Uittreksel uit de topografische kaart met aan duiding van de Romeinse weg (rode lijn) en mogelijke restanten in het hedendaagse landschap (rode kader).

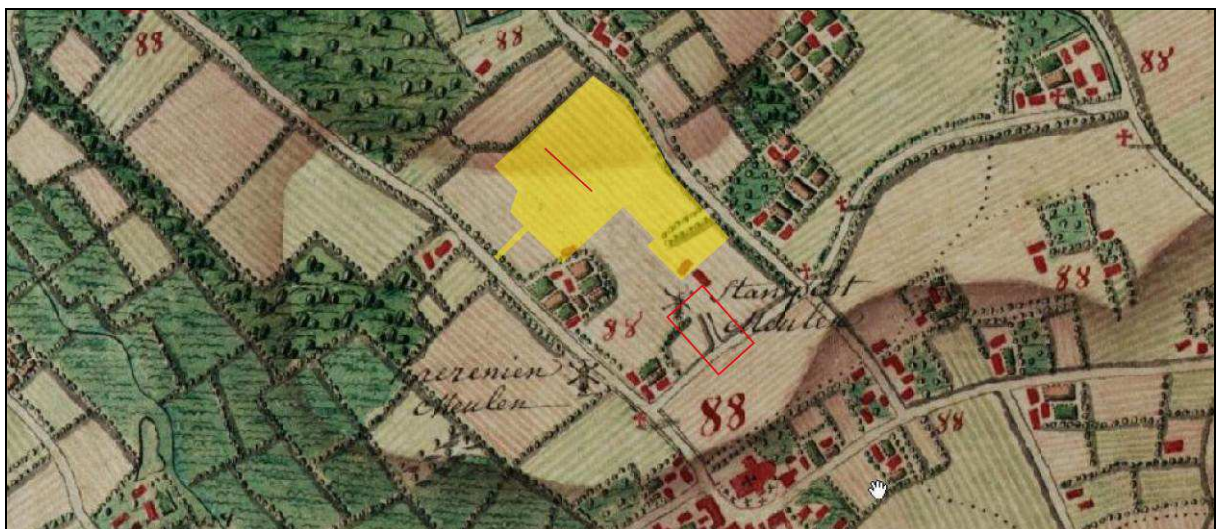
7.3. Middeleeuwen

7.3.1. Merovingische periode

Het enige spoor dat met zekerheid in deze periode te dateren is, is het restant van een holle weg met een maximale breedte van 6m75 (PS15-A-1, PS16-A-1, PS17-A-1a+b, PS18-A-2 en PS19-A-2). Deze weg was ook al aanwezig in proefsleuf 14, maar is hier over de volledige breedte machinaal gecoupeerd (Afb. 11). De weg is bijgevolg bewaard over een lengte van minstens 80 meter.

Afbeelding 11: Zicht op de Merovingische holle weg in proefsleuf 15.

Figuur 13: Kaart van Ferraris met aanduiding Merovingische weg (rode lijn) en mogelijk restant van deze weg (rood kader).

De coupe leverde naast een groot aantal tegula- en imbrexfragmenten ook een belangrijke hoeveelheid aardewerk op. Het gaat hierbij om 42 scherven grijs handgevormd aardewerk met chamotteverschraling en 4 fragmenten grijs handgevormd aardewerk met zandverschraling. Bij het aardewerk met chamotteverschraling zijn 2 licht uitstaande randen (Fig. 9: 7 en 8) aanwezig die toe te wijzen zijn aan potten met een eivormig of buikig lichaam.¹⁵ Deze weg loopt parallel met de huidige percelering. Op de Ferrariskaart (Fig. 13) lijkt bovendien ter hoogte van de Processiestraat een aanzet bewaard van een weg die in het verlengde ligt van de aangetroffen Merovingische weg. Mogelijk houden ze verband met elkaar. De kerk van Wortegem ligt in het verlengde van deze weg.

7.3.2. Karolingische periode

Slechts één spoor is op basis van de vondsten in deze periode te plaatsen. Het gaat hierbij om gracht PS12-A-10 (Afb. 12). Hieruit komt de rand van een kogelpot en enkele randfragmenten van een kogelpot of mogelijke tuitpot. Het eerste randfragment (Fig. 9: 4) hoort thuis in de Karolingische traditie zoals beschreven bij De Grootte.¹⁶ Het tweede fragment, mogelijk afkomstig van een tuitpot bestaat uit een haaks naar buiten geknikte rand met afgerond top. Op de schouder zijn parallelle schuin verticale gladdingslijnen aangebracht. Op de rand is de aanzet van een bandvormig oor bewaard. (Fig. 9: 5) Deze vondsten laten toe om het spoor te dateren in de 9de eeuw.

Afbeelding 12: Zicht op gracht PS12-A-10.

Het is echter meer dan waarschijnlijk dat een groot aantal sporen die voorlopig alleen als middeleeuws of als vroeg- tot volmiddeleeuws te dateren zijn ook in deze periode te plaatsen zijn. Zij zullen echter bij de volle middeleeuwen besproken worden.

¹⁵ Rogge 1981, p. 90 (fig. 13: 4-8).

¹⁶ De Grootte 2008, p. 199-200.

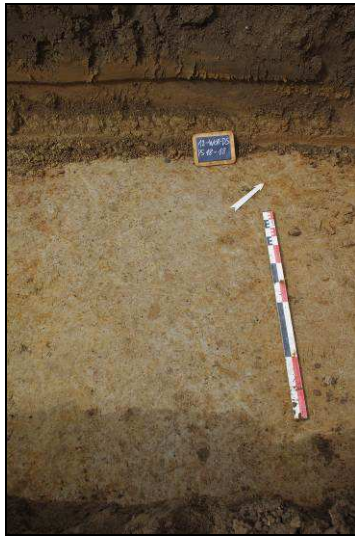
7.3.3. Volle middeleeuwen

Verschillende sporen zijn aan deze periode toe te wijzen. In proefsleuf 11 gaat het om spoor 17 (Afb.). Deze houtskoolrijke kuil oversnijdt een greppel (PS11-A-8) en is gelegen nabij verschillende paalgaten (PS11-A-9 t.e.m. PS11-A-16) die vermoedelijk ook in de volle middeleeuwen te dateren zijn en die behoren tot éénzelfde gebouw.

Afbeelding 13: Zicht op PS11-A-17, PS11-A-8 en de nabijgelegen paalsporen.

In proefsleuf 18 heeft greppel 18 (Afb. 14) een volmiddeleeuwse datering en in proefsleuf 34 is een klein kuiltje (PS34-A-10) (Afb. 15) in deze periode te plaatsten. Uit deze laatste kwam een randfragment van een kogelpot (Fig. 9: 18) tevoorschijn die niet nauwkeuriger te dateren is dan volmiddeleeuws.

Afbeelding 14: PS18-A-18.

Afbeelding 15: PS34-A-10.

Daarnaast zijn er nog een groot aantal sporen die op basis van de vondsten slechts te plaatsen zijn tussen 800 en 1150. Het gaat hierbij om PS8-A-5 (kuil - 1 scherf lokaal grijs aardewerk), PS9-A-2 (greppel - 1 scherf lokaal grijs aardewerk), PS12-A-3 (gracht - 2 scherven lokaal grijs aardewerk), PS13-A-1 (kuil - 14 scherven lokaal grijs aardewerk), PS27-A-3 (kuil - 1 scherf lokaal grijs aardewerk) en PS27-A-6 (kuil - 2 scherven lokaal grijs aardewerk).

Afbeelding 16: PS8-A-2

Afbeelding 17: PS8-A-1.

Afbeelding 18: PS10-A-1.

Afbeelding 19: PS13-A-11.

Opvallend zijn ook vier sporen met een gelijkaardig uitzicht die zich manifesteren als een laag, gelegen net onder de ploeglaag, en waarvoor waarschijnlijk niet of nauwelijks in de moederbodem is gegraven. Ze zijn heel houtskoolrijk en bevatten metaalslakken. De eerste laag, PS8-A-2-3 (Afb. 16) bevat 2 scherven witbakkend aardewerk, met een mogelijke herkomst uit het Maasland of Noord-Frankrijk. Eén scherf in lokaal grijs aardewerk is afkomstig van een kogelpot (Fig. 9: 1). Een tweede en derde gelijkaardig spoor, PS8-A-1 (Afb. 17) en PS10-A-1 (Afb. 18), leverde geen aardewerk op. PS13-A-11 (Afb. 19) bevatte 3 scherven lokaal grijs aardewerk, waaronder één kogelpotrand (Fig. 9: 6), 1 scherf witbakkend aardewerk, met een mogelijke herkomst uit het Maasland of Noord-Frankrijk, 2 scherven Romeins gedraaid reducerend gebakken aardewerk en verschillende fragmenten van tegula's. Daarnaast is ook een metaalslak met aangekoekte verbrande leem te interpreteren als uitvloeisel van een oven. Deze vier sporen zijn dus te beschouwen als restanten van artisanale activiteiten en mogelijk zelfs van de productie van ijzer. Een datering van deze sporen is voorlopig niet nauwkeuriger te plaatsen dan tussen 800 en 1150.

7.3.4. Late middeleeuwen

Van de late middeleeuwen zijn er over het hele terrein drie concentraties en één geïsoleerd spoor aangetroffen.

Afbeelding 20: Zicht op spoor PS34-A-8.

Laatstgenoemde betreft een brede structuur (PS34-A-8) (Afb. 20), mogelijk een gracht of poel, in de proefsleuf aan de Waregemseweg. Het weinige materiaal uit dit spoor omvat één scherf Karolingisch grijs gedraaid en twee fragmenten grijs lokaal gedraaid. Het Karolingische exemplaar is een eenvoudig, uitstaande kogelpotrand met afgeronde top en is te dateren tussen de 9de eeuw en het eerste kwart van de 10de eeuw (Fig. 9: 16). Het grijs lokaal gedraaid aardewerk bevat één naar binnen geplooid, verdikte en afgeschuinde kruikrand in bandvorm en is te dateren in de 13de eeuw (Fig. 9: 17). In de onmiddellijke

nabijheid zijn geen andere laat-middeleeuwse sporen aangetroffen. Dit kan te maken hebben met de geïsoleerde ligging van de proefsleuf, die geflankeerd is door bebouwde percelen.

Afbeelding 21: Zicht op sporencluster PS18-A-5 t.e.m. 9.

Een eerste sporencluster uit deze periode bevindt zich in het westelijk deel van het plangebied. Drie sporen zijn dateerbaar, maar op basis van ligging en beschrijving zijn er, mits enige voorzichtigheid, nog een aantal sporen in deze periode te plaatsen. In proefsleuf 18 zijn een aantal kuilen (Afb. 21) terug te vinden waarvan er twee opvallen door hun vorm en omvang. Uit één van de kuilen (PS18-A-7) zijn 14 fragmenten grijs lokaal gedraaid aardewerk gerecupereerd, die te dateren zijn in de 14de eeuw of later. De gelijkaardige niet gedateerde kuil (PS18-A-8) is eerder sleutelgatvormig en heeft eenzelfde oriëntatie. Bovendien hebben beide sporen eenzelfde sterk uitgeloopte, licht grijze zandlemen vulling. De kleinere nabij gelegen kuilen (PS18-A-4,5,6 en 9) zijn niet te dateren, maar lijken door hun lichtere kleur en sterkere uitloging ouder te zijn dan de grote exemplaren.

Verderop naar het westen zijn twee greppels/grachten aangetroffen waarvan één noordoost-zuidwest georiënteerd is (PS19-A-3) (Afb. 22) en één noordwest-zuidoost (PS20-A-2) (Afb. 23). Eerstgenoemde is op basis van één fragment steengoed met engobe/zoutglazuur te dateren tussen de 14de en 15de eeuw. De andere gracht heeft een datering in de 14de eeuw op basis van vier scherven rood lokaal gedraaid en zes scherven grijs lokaal gedraaid aardewerk. Dit spoor lijkt tevens door te lopen in proefsleuf 21 (PS21-A-5).

Het noorden van het terrein herbergt een tweede zone met een aantal sporen uit de late middeleeuwen. Het gaat hier om een afvalkuil in proefsleuf 31 en een greppel in proefsleuf 29 en 30. Uit het kuiltje (PS31-A-8) (Afb. 24) is vrij veel materiaal ingezameld dat een datering in de 14de eeuw opleverde. Het betreft 15 fragmenten grijs lokaal gedraaid, 23 scherven rood lokaal gedraaid en 4 fragmenten Merovingisch/Karolingisch handgevormd aardewerk, die residueel zijn. Onder het grijs aardewerk bevinden zich twee randfragmenten van grapes, beide met de aanzet van een oor (Fig. 9: 11 en 12). Het rood aardewerk bevat een lensbodem van een kookkan met vier dubbele standvinnen en roetsporen (Fig. 9: 13).

Afbeelding 22: PS19-A-3.

Afbeelding 23: PS20-A-2.

Afbeelding 24: PS31-A-7 en 8.

Het aanpalende spoor (PS31-A-7) is niet gedateerd, maar lijkt hier op basis van vulling en omvang wel bij aan te sluiten.

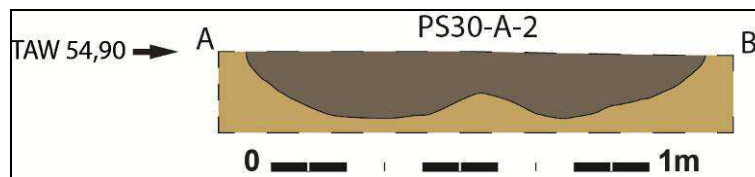
Een tweede spoor (PS29-A-1 en PS30-A-2) (Afb. 25 en 26 en Fig. 14) uit deze periode betreft een noordwest-zuidoost georiënteerde greppel. Op beide locaties is materiaal gerecupereerd, respectievelijk twee scherven rood lokaal gedraaid (15de – 16de eeuw) en één laat-middeleeuwse standvin van een grote voorraadpot in grijs lokaal gedraaid aardewerk (Fig. 9: 10). De greppel loopt mogelijk door in zuidoostelijke richting (PS28-A-2/3, PS27-A-7/10 en PS26-A-3/4) alwaar deze zou kunnen afbuigen naar spoor 3 in proefsleuf 25.

Afbeelding 25: PS30-A-2.

Afbeelding 26: Coupe op PS30-A-2.

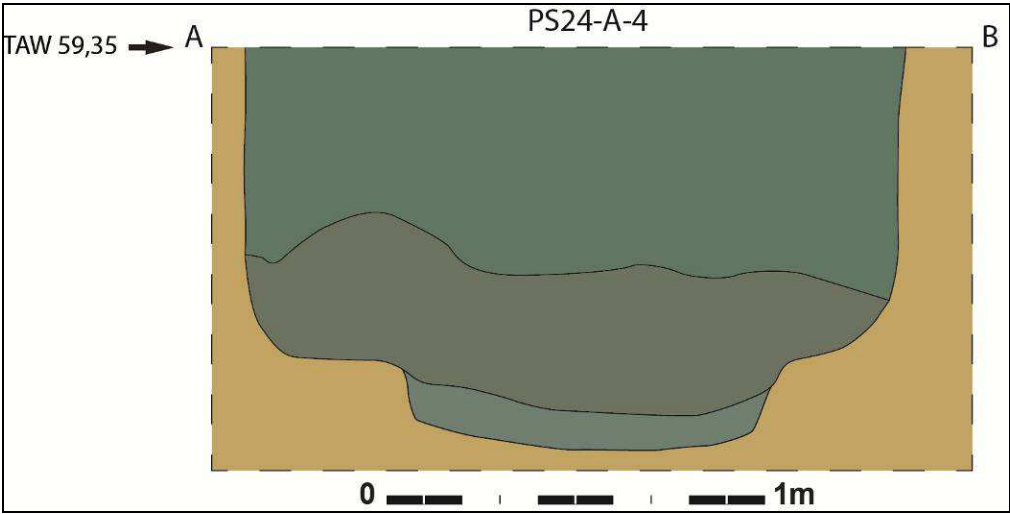

Figuur 14: PS30-A-2-AB

Verder naar het oosten is een laatste concentratie aangetroffen, bestaande uit een aantal kuilen verspreid over twee sleuven. In proefsleuf 23 zijn er twee sporen, 5 en 6, die tot deze periode behoren, met respectievelijk twee en één fragmenten rood lokaal gedraaid aardewerk. Beide zijn gedateerd in de 15de en 16de eeuw en in het geval van PS23-A-6 zou een 17de-eeuwse datering nog mogelijk zijn.

Afbeelding 27: PS24-A-4 t.e.m. 6.

Figuur 15: PS24-A-4-AB.

Afbeelding 28: PS24-A-4-AB.

Spoor 3 in proefsleuf 24 is een grote kuil met een eerder grillige vorm. Op basis van één brede bandvormige geribbelde teirand met wat naar buiten geduwde top (Fig. 9: 9) is deze te plaatsen in de tweede helft van de 15de en de 16de eeuw. Vlakbij dit spoor bevinden zich een aantal kleinere kuilen (PS24-A-4,5 en 6) (Afb. 27 en 28 en Fig. 15) met allen eenzelfde bleek grijze vulling. Een coupe op PS24-A-4 leverde voldoende dateerbaar materiaal op onder de vorm van 17 fragmenten aardewerk, waaronder 1 rood lokaal gedraaid, 5 steengoed met engobe/zoutglazuur en 11 grijs lokaal gedraaid. Een datering in de 15de of vroege 16de eeuw lijkt dus ook aannemelijk voor de twee andere kuilen met identieke samenstelling. De gecoupeerde kuil heeft steile wanden, is centraal dieper uitgegraven en heeft een vrij vlakke bodem. De doorsnede doet vermoeden dat het hier om een ontginningskuil gaat.

Afbeelding 29: PS14-A-6.

7.3.5. Een ander, significant, niet gedateerd spoor

In proefsleuf 14 bevindt zich een greppel (PS14-A-5 en PS14-A-6) (Afb. 29) die een hoek van 90° maakt en die over een afstand van 6m20 onderbroken is. Deze greppel komt ook terug in de twee volgende proefsleuven, maar was verder niet te volgen (PS15-A-4 en PS16-A-3). Mogelijk gaat het hier om een *enclos* met een toegang in de zuidoostelijke hoek van de omgrachting.

7.4. Postmiddeleeuwen

De postmiddeleeuwse periode is vertegenwoordigd door twee sporen. Een eerste spoor (PS24-A-2) betreft een mogelijke gracht met een verloop van het noordwesten naar het zuidoosten en ligt bijgevolg parallel met de Diepestraat. Het ontbreken van dit spoor in de aangrenzende proefsleuven zou echter kunnen betekenen dat het hier ook kan gaan om een langwerpige kuil. De vulling bevat drie fragmenten rood lokaal gedraaid aardewerk. Hiermee is dit spoor te dateren in de postmiddeleeuwen.

Afbeelding 30: PS25-A-4.

Het tweede spoor uit deze periode, PS25-A-4 (Afb. 30), is een gracht die haaks op de Diepestraat staat en dus een noordoost-zuidwest oriëntatie heeft. Op basis van het materiaal, zeven scherven rood lokaal gedraaid aardewerk en één scherf in steengoed met engobe/zoutglazuur, is dit spoor te dateren tussen 1500 en 1700. Tot dezelfde gracht behoort ook PS26-A-1. Mogelijk in relatie tot dit spoor bevindt zich een parallelle greppel (PS25-A-2) in een naburige proefsleuf. Het ontbreken van materiaal maakt het echter onmogelijk om deze te dateren.

De oriëntatie van beide grachten lijkt aan te sluiten bij de hedendaagse percelering.

7.5. Nieuwste Tijden

In het noordelijke deel van het terrein zijn twee structuren aangetroffen die op basis van vergelijking met andere sites afkomstig lijken te zijn uit WOII. Het betreft twee noordoost-zuidwest georiënteerde greppels (PS27-A-9 en PS32-A-11) (Afb. 31) met een kronkelend verloop en een gelijkaardige heterogeen bruine vulling met veel versmeten moederbodem. Uit geen van beide sporen is materiaal gerecupereerd. Op basis van de oversnijdingen is wel duidelijk dat alle aanpalende sporen ouder zijn. Gelijkaardige sporen zijn ook aangetroffen in Nevele - Hoogstraat en in Sint-Denijs-Westrem - Flanders Expo. In beide gevallen zijn ze op basis van vondsten gedateerd in de Tweede Wereldoorlog¹⁷. Waarschijnlijk zijn ze te interpreteren als loopgraven of als greppels rondom een geschutspost.

Afbeelding 31: PS27-A-9.

¹⁷ De Logi 2010; Hoorne 2008; Hoorne 2009

8. SYNTHESE

Naar aanleiding van de geplande realisatie van sportterreinen langs de Diepestraat, waarbij nivelleringswerken zullen gebeuren voor de aanleg van verschillende terrassen, is in het voorjaar van 2012 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat er ondanks de lage verwachtingen toch een groot aantal sporen op het terrein aanwezig zijn.

Deze sporen concentreren zich hoofdzakelijk in het noordelijk en zuidelijk deel van de onderzochte zone, waar de natuurlijke bodem bestaat uit zandleem. Aansluitend aan deze zones, waar de bodem uit tertiair zand en klei bestaat, bevinden zich eveneens sporen, maar lijkt de dichtheid ervan veel minder groot. De aard van de sporen laat toe om minstens één bewoningszone aan te duiden en toont aan dat er ook artisanale activiteiten hebben plaats gevonden.

Het mag dan ook duidelijk zijn dat de terreinen in Wortegem een belangrijke archeologische waarde hebben. Verspreid over bijna 75 % van de totale oppervlakte zijn sporen vastgesteld. Bovendien blijken vele sporen een duidelijke chronologische samenhang te vertonen. De meerderheid van de dateerbare structuren is te situeren in de volle (o.a. de eerder vermelde artisanale sporen en de bewoningszone) en late middeleeuwen (artisanale/ontginnings- sporen), maar er is ook een belangrijke aanwezigheid van sporen uit de Romeinse, Merovingische en Karolingische periode aanwezig op het terrein. Voor de Romeinse en Merovingische periode gaat het in de eerste plaats om een wegtracé. Beide wegen hebben nog relictten nagelaten in het hedendaagse landschap. De Romeinse weg is op de topografische kaart hier en daar te reconstrueren terwijl de Merovingische parallel loopt met de huidige percelering en mogelijk deels zichtbaar is op de Ferrariskaart. Aan de Karolingische periode is tot nu toe slechts één gracht toe te wijzen. Het grote aantal niet dateerbare sporen en de aanwezigheid van minstens één *enclos* doet vermoeden dat ook over deze periodes meer te zeggen zal zijn in het geval van een vlakdekkende opgraving.

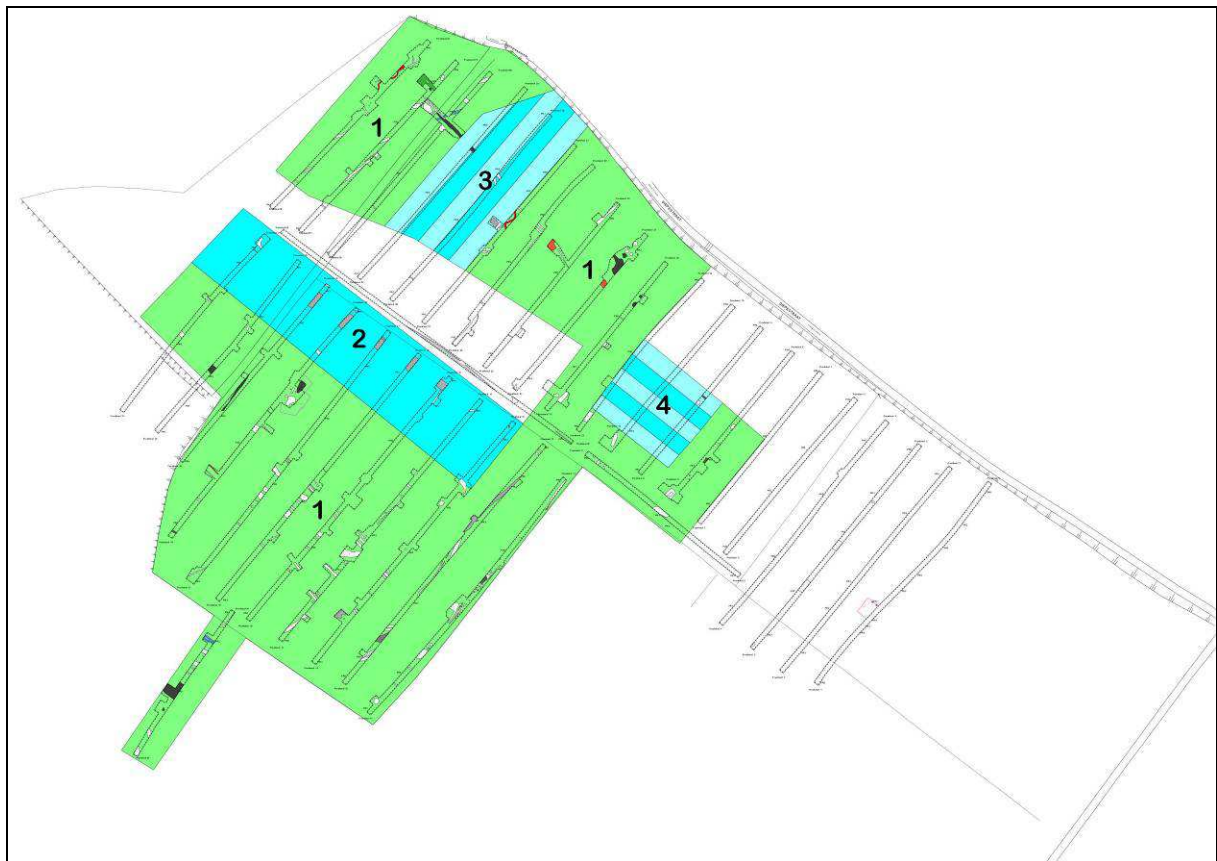
Enkele grachten zijn daarnaast te dateren in de post-middeleeuwse periode en wijzen erop dat vanaf dat ogenblik de terreinen in gebruik zijn als landbouwzone. Twee greppels dateren uit Wereldoorlog II en zijn toe te wijzen aan defensieve stellingen (loopgraven of schuttersposten).

De aangetroffen sporen, althans deze voor de middeleeuwse periode staan hoogstwaarschijnlijk in verband met de ontwikkeling van de dorpskern van Wortegem en hebben in dat opzicht, meer nog dan de oudere sporen, een belangrijke archeologische waarde. Over het ontstaan van de dorpen in deze regio is momenteel nog maar weinig archeologische informatie voorhanden. Ze zijn bovendien sterk onderhevig aan erosie door de bouw van appartementen en ondergrondse parkeergarages en door de aanleg van allerlei nutsleidingen. Een grootschalige vlakdekkende opgraving van de archeologisch relevante zones zal dan ook een belangrijke meerwaarde zijn voor de kennis van de ontwikkeling en van het ruimtelijk inzicht in de organisatie van een dorp in deze regio. En meer in het bijzonder zal dit een bijdrage kunnen leveren aan de geschiedenis van Wortegem zelf en de activiteiten die er ooit plaats hebben gevonden.

9. AANBEVELINGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK EN GEPLANDE VERVOLGONDERZOEKEN

Het is duidelijk dat deze site een belangrijk onderzoekspotentieel heeft voor de regio:

- ruimtelijk inzicht naar landelijke bewoning of landelijke archeologie: landelijke bewoning is voornamelijk nog weinig gedocumenteerd in het gebied tussen Leie en Schelde, zeker in vergelijking met de noordelijke zandstreek.
- inzicht in de landelijke bewoning in de middeleeuwen
- mogelijkheid om gehelen te onderzoeken, door het grootschalige karakter van de geplande ontwikkeling
- mogelijkheid om een eventuele chronologische evolutie / continuïteit tussen de vroege, volle en late middeleeuwen en de huidige dorpskern te bestuderen
- mogelijkheid om inzicht te verkrijgen in de ruimtelijke indeling en ontwikkeling van een grote oppervlakte nabij een nog bestaande dorpskern (Wortegem) en daarbij aansluitend mogelijkheid om inzicht te verkrijgen in de relatie tussen de sporen en de huidige dorpskern
- inzicht in artisanale activiteiten, die plaats hebben gevonden in en nabij dorpen
- mogelijk inzicht in de ruimtelijke indeling van het Romeins landschap in deze regio

Figuur 16: Voorstel van de op te graven zone.

Op basis van het vooronderzoek is dan ook een aaneengesloten zone van ca. 3,53 ha afgebakend die in aanmerking kan komen voor vervolgonderzoek¹⁸ (Fig. 16). Deze omsluit alle sporen uit de Romeinse, Merovingische en Karolingische periode alsook alle vol- en laatmiddeleeuwse sporen. Het gaat om de noordelijke en zuidelijke concentraties van sporen op de zandleembodem en de aansluitende sporen op het tertiaire klei en zand. Beide zones zijn in het zuidoosten met elkaar verbonden. Hier bevinden zich o.a.

¹⁸ Zie hoofdstuk 10 voor een voorstel tot plan van aanpak.

de sporen van artisanale activiteiten. Centraal tussen de twee zones is geen vervolgonderzoek noodzakelijk. Hier is alles geërodeerd tot op de tertiaire klei en zijn enkel nog post-middeleeuwse greppels aanwezig. Voor de opgraving van alle sporen is slechts één grondplan nodig. Waar colluvium aanwezig is bevinden alle sporen zich eronder en/of zijn ze niet zichtbaar op een hoger niveau. Lokaal is het echter wel mogelijk dat meerdere grondplannen noodzakelijk zijn, door o.a. een hoge sporenconcentratie.

Op het vlak van de natuurwetenschappen zullen tijdens het vervolgonderzoek, naast de gebruikelijke analyses, middelen noodzakelijk zijn voor 14C-datering, chemische analyse van metaalslakken en houtbepaling van houtskool uit de houtskoolrijke lagen. Ook dient rekening gehouden met de mogelijke aanwezigheid van ovens.

Tot slot dient rekening gehouden met de mogelijkheid van nog bewaarde sporen onder het containerpark. Dit bevindt zich aansluitend op het perceel met kadastrummer 825L. Dit perceel bevindt zich eveneens in de te ontwikkelen zone, maar het was niet mogelijk dit te onderzoeken aangezien het nog in gebruik is. De kans dat sporen onder het containerpark bewaard zijn is reëel te noemen, gezien het redelijk dikke pakket colluvium dat hier aanwezig is en dat de sporen afdekt

10. PLAN VAN AANPAK

In functie van de hierboven gestelde vraagstellingen stellen we een gedifferentieerde aanpak voor, voor het vervolgonderzoek. De 3,53 ha die hiervoor in aanmerking komt, is verder opgedeeld in 4 zones. De grootste zone (1) heeft een oppervlakte van 2,7 ha. Omwille van de vraagstelling (evolutie, continuïteit, ruimtelijke organisatie) stellen we voor deze vlakdekkend te onderzoeken, waarbij het vlak integraal dient opgeschaafd. Het betreft hier immers de zones met de grootste sporendensiteit en de aanwezigheid van gebouwstructuren en sporen van artisanale activiteiten, evenals de zone met de Romeinse weg. Ook voor zone twee (0,44 ha) wordt een integrale afgraving geadviseerd. Deze is nodig om de relatie tussen deze weg en de andere sporen van de site beter te kunnen interpreteren. Voor deze zone stellen we voor om enkel de aanwezige sporen te schaven in plaats van het volledige vlak, gelet op de aard van de ondergrond (zware tertiaire klei) en de beperkte sporendensiteit. Zone 3 en 4 (0,39 ha) zijn zones met een lage sporendensiteit en verwachting. Deze zones worden als optioneel beschouwd en zullen enkel onderzocht worden indien dit op basis van de resultaten van de aansluitende zones wenselijk geacht wordt.

11. SAMENVATTING

De aanleiding van het project is de geplande realisatie van sportterreinen en bijhorende infrastructuur op het terrein. Het projectgebied is ca. 5,2 ha groot en is gelegen op een noordwestelijke helling nabij de Rotbeek, vlakbij het dorpscentrum van Wortegem.

Het proefsleuvenonderzoek leverde sporen op uit verschillende periodes. De Romeinse periode is naast een gracht vertegenwoordigd door een wegtracé. Ook uit de Merovingische periode dateert een weg. Beide hebben waarschijnlijk nog sporen nagelaten in het hedendaagse landschap. Voor de Karolingische periode en de volle middeleeuwen zijn verschillende bewoningssporen opgetekend, alsook de restanten van artisanale activiteiten, mogelijk samenhangend met ijzerontginning. De activiteiten uit de late middeleeuwen op deze terreinen zijn wellicht ook artisanaal te noemen. Vanaf de post-middeleeuwse periode zijn deze terreinen in gebruik als landbouwzone. In Wereldoorlog II zijn op het terrein stellingen aanwezig. Uit het vooronderzoek is niet op te maken of het om loopgraven of andere verdedigingswerken gaat. Een groot aantal sporen zijn voorlopig ongedateerd.

Voor verder onderzoek komt een zone van ca. 3,5 ha. in aanmerking.

12. BIBLIOGRAFIE

De Groote K., 2008, *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw)*, *Relicta Monografieën 1*, Brussel.

De Logi A. & Schynkel E., 2010, “Archeologisch onderzoek Nevele-Hoogstraat, 18 januari tot 30 april 2010”, *KLAD-rapport 19*, onuitgegeven rapport.

Hoorne J., Bartholomieux B., Clement C., De Doncker G., Messiaen L. & Verbrugge A., 2008, *Sint-Denijs-Westrem – Flanders Expo Zone 2 & 3: Archeologische wegkofferbegeleiding van 13 mei tot 7 juli 2008 (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen)*, onuitgegeven rapport.

Hoorne J., Bartholomieux B., De Clercq W. & De Mulder G., 2009b, *Sint-Denijs-Westrem – Flanders Expo Zone 1: Archeologisch onderzoek van 25 juni tot 15 november 2007 (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen)*, onuitgegeven rapport.

Rogge M., 1981, Een Merovingische nederzetting te Avelgem – Kerkhove (West-Vlaanderen), in: Van Doorselaer A., *De Merovingische beschaving in de Scheldevallei, Westvlaamse Archaeologica Monografieën 2*, pp. 67-102.

Sevenant M., Menschaert J., Couvreur M., Ronse A., Antrop M., Geypens M., Hermy M. & De Blust G., 2002, *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*, s.l.

Vermeulen F., 1992, *Tussen Leie en Schelde. Archeologische inventaris en studie van de Romeinse bewoning in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek*, Gent.

Verschoore A., 1979, *Zo leefde Wortegem*, Oudenaarde.

<http://www.bunkergordel.be/14.026%20Duitse%20Radarpost%20Wortegem%20Petegem.htm>

<http://www.bunkergordel.be/3-7-achttiendaagse%20veldtocht.htm>

13. BIJLAGEN

12.1. Handleiding bij het raadplegen van de bijlagen

De bijlagen bij het rapport zijn ingedeeld in een algemene gegevensfiche over het project inclusief trefwoorden, een lijst met overzichtsfoto's, een structuurlijst, een contextlijst, een sporenlijst, een vondstenlijst en een fotolijst op spoorniveau. Tevens wordt een overzicht geboden van uitgevoerd *post-excavation* onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek.

Deze lijsten worden aangevuld met de afgeleverde vergunningen voor metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem enerzijds, en de bijzondere voorwaarden waaraan het onderzoek dient te beantwoorden, opgesteld door de bevoegde overheid - het Agentschap Onroerend Erfgoed - anderzijds.

We geven hierbij enige duiding met betrekking tot de diverse lijsten in deze bijlage.

De lijsten worden automatisch gegenereerd uit de SOLVA-databank¹⁹. In deze databank worden tijdens de opgraving en de rapportage alle data die tijdens een archeologisch project worden gegenereerd, samengebracht. Het gaat hierbij dus zowel om velddata (foto's, plannen, beschrijvingen, relaties tussen sporen, vondsten, ...) als documenten die tijdens de rapportage worden gegenereerd (aardewerktekeningen, informatie over behandeling van materiaal, het archeologisch rapport, diverse laboanalyses, administratief archief zoals vergunningen, bijzondere voorwaarden, ...). In het kader van de rapportage genereert de databank een reeks lijsten zoals gevraagd in de "Minimumnormen voor archeologische registratie en rapportage" en de "bijzondere voorwaarden" bij het concrete project.

Conform de structuur van de databank (zie hoofdstuk methodologie, verwerking) worden de bijlagen hiërarchisch opgebouwd. Alle velddata worden in de databankstructuur op drie niveaus ingedeeld: spoorniveau, contextniveau en structuurniveau. We verduidelijken met een voorbeeld.

Onder de noemer '**sporen**' verstaan we het kleinste niveau van notulering, de kleinste eenheid als het ware: bijvoorbeeld een aflijning in een grondplan of een laag in een kuil bij een coupetekening. Dit is het niveau waarop vondsten afzonderlijk worden ingezameld.

Verschillende sporen kunnen toebehoren aan een '**context**': zo vormen verschillende lagen in een kuil samen de context 'kuil'.

Op gelijkaardige wijze kunnen verschillende contexten gegroepeerd worden tot een overkoepelende '**structuur**': diverse paalkuilen behoren bijvoorbeeld toe aan de structuur 'gebouw'.

In de databank, en dus ook in deze bijlagen, worden de velddata volgens vastgestelde thesauruslijsten toegewezen aan de noemers 'sporen', 'contexten' en 'structuren'. Door archeologische begrippen (gebouw, crematiegraf, grafkuil, laag, ...) via een vastgestelde thesauruslijst aan een specifiek niveau toe te wijzen (spoor, context, structuur), bestaat de garantie dat bij bevraging van de databank naar een bepaald archeologisch begrip, effectief ook alle ingevoerde data in de resultatenlijst voorkomt (anders gezegd, we vermijden daardoor dat 'grafkuil' de ene maal bij 'context', en de andere maal bij 'structuur' wordt ondergebracht).

De lijsten in deze bijlage zijn volgens dezelfde hiërarchie opgebouwd. In de bijlage wordt achtereenvolgens een overzicht gebracht van structuren, contexten en sporen. Op deze wijze kan van 'groot' naar 'klein' afgedaald worden in de informatie. Er wordt bovendien met kruisverwijzingen gewerkt: bij structuren staat vermeld uit welke contexten ze zijn opgebouwd, bij contexten staat vermeld uit welke

¹⁹ Zie ook hoofdstuk « Methodologie, Verwerking » aangaande informatie over de SOLVA-databank archeologie.

sporen ze zijn opgebouwd. In omgekeerde richting staat bij de sporenlijsten vermeld tot welke context en structuur een spoor behoort, en bij de contextlijst staat vermeld tot welke structuur een context behoort. De structuurlijst bevat dus een overzicht van gerelateerde contexten. De contextlijst bevat een overzicht van gerelateerde structuren (hoger niveau) en sporen (lager niveau), alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De sporenlijst bevat een overzicht van gerelateerde contexten en structuren, alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De gedetailleerde spoorbeschrijvingen zijn uitsluitend in de sporenlijsten zelf terug te vinden. Op elk niveau tot slot staat een interpretatie en zo mogelijk ook een datering vermeld.

Voor de duidelijkheid geven we mee dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context (en dus structuur), evenmin als elke context aan een structuur kan toegewezen worden.

Wat de wijze van nummering betreft, geldt als algemene regel dat contexten en structuren de naam dragen van het spoornummer dat als eerste aan die 'context' (en eventueel bij uitbreiding 'structuur') wordt toegewezen. In een rapport zijn het doorgaans de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die in de tekst de leidraad vormen.

Tot slot enkele bijzonderheden:

Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau.

In het geval dat het een rapportage van een vooronderzoek betreft, worden sporen in principe *niet* aan een context (en bij uitbreiding een structuur) toegewezen. Contexten en structuren worden pas aangemaakt op het moment van een archeologische opgraving, aangezien op dat ogenblik alle beschikbare informatie aanwezig is, en dit dus dan wel een zinvolle oefening is. Tijdens een vooronderzoek zijn heel wat relaties bijvoorbeeld nog niet duidelijk.

De enige uitzondering op deze regel wordt gemaakt wanneer bij de verwerking van een vooronderzoek reeds duidelijk is dat de sporen gelegen zijn in een zone die *niet voor verder onderzoek in aanmerking* komt. Dan worden sporen waar mogelijk wel tot contexten gegroepeerd (en worden dus in de databank contexten (en eventueel structuren) aangemaakt). Op deze wijze wordt gegarandeerd dat informatie rond potentiële contexten of structuren niet verloren gaat bij een bevraging van de databank. Een voorbeeld verduidelijkt dit: een geïsoleerde grafkuil, die geen aanleiding geeft tot verder onderzoek, wordt wel als context gedefinieerd in de databank, omdat deze zo ook in de resultatenlijst van een bevraging zal voorkomen. Zoniet zou deze grafkuil voor de databank 'onzichtbaar' worden.

12.2. Lijsten

- Gegevensfiche project
- Overzichtsfoto's
- Contexten, met vermelding van de gerelateerde structuren en sporen, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Sporen, met vermelding van de gerelateerde contexten, structuren, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Inventaris vondsten
- Fotolijst
- Profiellijst
- Vergunning metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem
- Bijzonder voorwaarden

- Harrismatrix: In afwachting van aanpassingen aan de Solva-databank kan nog geen harrismatrix afgeleverd worden. Om de voortgang van het dossier echter niet te belemmeren, wordt er nu al een eindversie van het rapport opgestuurd.

12.3. Grondplan